

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2023.4.11>

This publication was made with the funds of a joint Grant of
EEIP (Ukraine - France) and ChF "Education: Future"

Оксана ГОРДІЙЧУК

Упровадження майбутнім учителем
початкової школи інноваційних
технологій у класі з інклюзивним
навчанням*

OKSANA HORDIYCHUK. Introduction by the future teacher of elementary school of innovative technologies in the class with inclusive education. *The author of the publication focuses on the substantiation of the theoretical and practical aspects of introducing a future teacher of elementary school of innovative technologies in the class with inclusive education. The essence and meaning of the terminology-conceptual apparatus of the problem are revealed. The article will serve all who are concerned with the preparation of a teacher for professional activities in a new educational institution - inclusive.*

Key words: *innovations, innovative pedagogical technologies, technology of personally oriented education, differentiated teaching, art-terapiya.*

1. Вступ

Актуальність проблеми пов'язана із сучасним стратегічним завданням щодо наближення української національної системи освіти до освітніх систем найрозвиненіших країн із подальшою її інтеграцією у світовий простір. Власне, реалізація інноваційних технологій охоплює важливу ланкою освітніх реформ в Україні [4, с.14].

Мета публікації полягає в обґрунтуванні теоретико-практичних аспектів упровадження майбутнім учителем початкової школи інноваційних технологій у класі з інклюзивним навчанням.

2. Виклад основного матеріалу дослідження

Інновація, в перекладі з італійської (innovation) – новизна, нововведення. Відповідно, під інноваціями розуміють нові форми організації праці й управління, види технологій, що втілюються в окремих установах, організаціях, а також у різних сферах діяльності людини [3, с.23].

З філософського погляду, інновація (від лат. innovatio – відновлення, оновлення, зміни) – у суспільних науках означає нововведення, оновлення [17, с. 334].

У сучасному тлумачному словнику української мови інновацію розглядають як нововведення, інновацію в освіті [5, с. 498].

У соціолого-педагогічному словнику поняття «інновація» визначається як процес доцільного створення, розповсюдження та реалізації суспільно корисної ініціативи, спрямованої на якісні зміни в різних сферах життєдіяльності суспільства, раціональне використання матеріальних, економічних і соціальних ресурсів [13, с. 112].

За сучасним словником з педагогіки інновація педагогічна – нововведення у педагогічну діяльність, зміна у змісті і технології навчання і виховання, які мають на меті підвищення її ефективності [14, с. 273].

Дефініції «інновації» та «новації» К. Ангеловські цілком слушно розглядає як синоніми, визначаючи їх як нові зміни, вдосконалення й поліпшення існуючого, як іманентну характеристику освіти, що впливає з її основного смислу, сутності та значення [1, с. 37]. Аналогічними є наукові погляди представників російської педагогіки Т. Шамової, А. Малініна, Г. Тюло та ін., які під «інноваціями» розуміють наукові ідеї та технології їх реалізації [1].

У дослідженнях А. Наїна під інновацією розуміється «принципово нове утворення (інший, інноваційний підхід), нова ідея, яка істотно

змінює технологію навчання, тип навчального закладу або управління освітою» [9, с. 29].

Результатом інноваційних процесів є використання нововведень, як теоретичних, так і практичних. Освітні інновації передбачають оновлення змісту освіти, методів, форм навчання і виховання; розробку і впровадження нових та поширення наявних педагогічних систем; розуміння і підтримку педагогічними колективами змін, які мають системний характер і спрямовуються на оновлення всіх компонентів освіти.

Вивчаючи інновації, К. Крутій указує, що це зміни всередині системи, що в педагогічній інтерпретації і в найзагальнішому сенсі означають нововведення в освіті, спрямовані на поліпшення розвитку (перебігу) і результатів освітнього процесу. Проте, як зазначає дослідниця, суть не в самих нововведеннях, а в тім, що вони дають [7].

Педагогічні інновації, як результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем, розглядає В. Паламарчук. Науковець підкреслює, що «прямим продуктом творчого пошуку можуть бути оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання. Побічним продуктом інновацій, як процесу творчої діяльності – є зростання педагогічної майстерності вчителя, рівня його культури, мислення, світогляду. Тобто творчий пошук педагогічних інновацій веде до новоутворень у цілісній системі особистості» [11, с. 5-6].

На заувагу беремо також логічне тлумачення І. Дичківської про *інноваційні педагогічні технології*. Авторка їх розуміє як «цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів».

З позицій наукових підходів «технологія» походить від грецьких – мистецтво, майстерність і слово, навчання. Власне, технологію можна визначити як усвідомлене практичне мистецтво, усвідомлену майстерність.

Так, серед рекомендованих науковцями інноваційних навчальних технологій в інклюзивній освітній парктиці, вважаємо вкрай необхідно застосовувати окремі *інноваційні технології*:

- технологію особистісно орієнтованого навчання;
- диференційоване викладання;
- арт-терапію тощо.

Насамперед, перед сучасною школою стоїть завдання – сприяти становленню дитини як неповторної індивідуальності, розвивати її творчий потенціал, прагнення до самостійної пізнавальної діяльності. Завдання інклюзивної освіти полягає в створенні нової школи: школи діалогу, школи, яку творять самі діти спільно з учителями. У цьому сенсі є актуальним особистісно орієнтований підхід до навчання, який охоплює різні сторони навчального процесу.

Такий підхід, власне, спроможна забезпечити технологія особистісно-орієнтованого навчання - як розвиток і саморозвиток особистості учня, виходячи з виявлення його індивідуальних особливостей як суб'єкта пізнання і предметної діяльності [2]. Навчання за цією технологією спрямоване на розвиток індивідуальних можливостей кожного. Така освіта базується на визнанні за кожним учнем права вибору власного шляху розвитку через створення альтернативних форм навчання. Критеріальна база особистісно орієнтованого навчання будується не стільки на відстежуванні й оцінюванні досягнутих знань, умінь і навичок, скільки на сформованості якостей розуму (інтелекту) як особистісних новоутворень.

Так, здійснене Л.Будяк узагальнення здобутків педагогічної теорії і практики, дає змогу автору виділити основні ідеї особистісно орієнтованого навчання [2, с.13]:

- школа складає частину життя;
- велика увага приділяється навчанню як процесу, а не як результату;
- активне залучення учнів до розв'язання проблем і планування;
- задоволення навчальних проблем кожної дитини на уроці;
- особлива увага до групових і парних форм роботи;
- домінуюча форма навчального спілкування – діалог між учнями, учнями та вчителем;
- формування в учнів раціонального способу дій;
- залучення учнів до аналізу своєї діяльності, стимулювання їхнього самооцінювання.

Ключовими ознаками особистісно-орієнтованого навчання є:

- опора вчителя на суб'єктний досвід учня, не несе в собі негативної оцінки;
- суб'єкт-суб'єктні відносини учасників навчального процесу;
- діяльнісна основа.
- Уроки, побудовані на особистісно орієнтованій взаємодії, дають

змогу учням класу з інклюзивним навчанням співпрацювати під час навчального процесу, вони стимулюють пізнавальну активність всіх дітей і таким чином у класі створюється командний дух, який сприяє розвитку колективізму.

Окрім особистісно-орієнтованого, актуальним є і диференційоване викладання як концептуальний підхід і практична технологія планування й реалізації курикулуму (загальна концепція навчання дітей з особливими потребами, що визначає знання, вміння, установки та методи їх формування) й навчального процесу, що бере свій початок з усвідомлення важливих відмінностей між учнями.

Аналізуючи наукові праці Керол Енн Томлінсон (Carol Ann Tomlinson), нам стало відомо, що ця технологія допомагає враховувати в навчальному процесі окремі учнівські відмінності:

- рівень підготовленості через коригування темпу навчання та ступеня складності матеріалу;
- індивідуальні стилі навчання через організацію численних видів діяльності, під час яких учні мають змогу отримувати та опрацьовувати інформацію в різний спосіб і на різних рівнях;
- інтереси, спираючись на схильність яких, зацікавлення та бажання самої дитини оволодіти певною темою чи виробляють певні уміння [2, с.45].

Організація і методика упровадження диференційованого викладання дає змогу задовольняти індивідуальні потреби, розвивати сильні сторони дітей та їхні інтереси в ході уроку. Як наслідок, сучасні вчителі мають застосовувати такий курикулум та підходи викладання, що дадуть змогу ефективно працювати з дітьми із ширшим діапазоном навчальних відмінностей.

В навчанні та вихованні, зокрема, дітей з особливими потребами не менш важливу роль відіграє арт-педагогіка та арт-терапія, які є дуже близькими, при збереженні їх специфічних завдань.

Виходячи із засобів впливу, в сучасній науковій практиці розрізняють такі види арт-терапії:

- музикотерапія;
- казкотерапія;
- лялькотерапія;
- пісочна терапія та ін.

Так, музика є одним із найбільш доступних та ефективних факторів формування особистості, в тому числі дітей з особливими освітніми потребами. Термін «музикотерапія» має греко-латинське

походження і в перекладі означає «зцілення музикою».

Так, з давніх-давен музика використовувалася як лікувальний чинник. Інтерес до музикотерапії лікарів, психологів, педагогів, які в основі своїх власних досліджень пізнали терапевтичну цінність музикотерапії, постійно зростає.

Сутність нашого розуміння музикотерапії полягає у тому, що ми вважаємо її лікувально-виховним та соціалізуючим засобом. Своїми специфічними формами, засобами, методами вона впливає на осіб із соціальними, соматичними, психічними відхиленнями, виховуючи і перевиховуючи їх, готуючи до позитивної адаптації у нормотипових життєвих умовах.

Наступним важливим для музичної терапії поняттям є те, що ми не тільки визнаємо можливість лікувального впливу творів музичного мистецтва, який позитивно позначається на патологічно змінених функціях організму людини, але й, передусім, використовуємо виховні можливості музики, за допомогою яких є можливим цілеспрямовано і систематично впливати на особистість з тим чи іншим захворюванням. За словами Е.А.Медведевої, «ритм, мелодію, гармонію, які втілені у музичному творі, можна вважати прямими носіями лікувально-виховного впливу» [8, с.108].

Однією з основних цілей музикотерапевтичних занять у соціально-педагогічній роботі з дитиною особливих потреб – є інтеграція дитини в соціальну групу, оскільки в музичній співтворчості добре відпрацьовуються різні комунікативні навички, усувається підвищена сором'язливість, формується витримка і самоконтроль.

Також, на думку представників лейпцизької школи, музикотерапія має однакові права з іншими психотерапевтичними методами в рамках усього комплексу методів комунікативної психотерапії. Згідно з цією думкою музика є комунікативною системою. У ній важливу роль відіграє комунікативне напруження і розслаблення. Музику можна також вважати невербальною формою комунікації, яка у певних почуттях і людських взаєминах є більш результативною, ніж мовне спілкування [12, с.69].

Музична терапія може використовуватись з різною метою, а саме:

- для стимуляції психічного розвитку (підвищення соціальної активності, набуття нових форм емоційної експресії, полегшення засвоєння позитивних установок);
- як засіб регулювання психовегетативних процесів, корекції темпу діяльності.

Для загальмованих дітей – танці, марширування із прискореннями, зміна темпів; для гіперактивних – музика є елементом регуляції, вони вчаться зупинятися за сигналом; для гіперсензитивних дітей і дітей з гіперкінезами використовують релаксаційні музичні вправи для: корекції темпу і ритму мовлення; розвитку слухового сприйняття у дітей з вадами слуху.

За словами К. Шваббе, музична терапія – це спеціальний метод психотерапії, він будує свою концепцію на суспільній значущості музики.

Узагальнення та систематизація науково-практичного матеріалу з музикотерапевтичної проблематики дає підстави виокремити наступні цілі музичної терапії:

- активізація емоційних процесів (інтроспекція) у вигляді стимуляції процесів, які викликають інтрапсихічний аналіз патосихологічних конфліктів і їх усунення;
- активізація і викликання соціально-комунікативних взаємодій на невербальному та вербальному рівнях, які викликають подолання соціально-комунікативних порушень поведінки з патологічними ознаками;
- регуляція психофізіологічно зумовлених порушень регуляції та інших станів психофізіологічного напруження;
- розвиток і диференціація здатності до естетичних переживань і насолоди, які сприяють руйнуванню обмежень, пов'язаних із патологіями переживань.

Цілком слушною є думка А. Вольграфта (1975), котрий вважав музикотерапію засобом лікування функціональних рухових, психогенних і соціальних відхилень. При визначенні цілей музичної терапії Е. Лекорд (1973) наводить шість аспектів використання музики:

- при блокуванні процесу комунікації з соціальним оточенням, наприклад при аутизмі;
- як підготовку до використання психотерапії і релаксації;
- для зняття тривоги і страху перед лікувальними процедурами;
- як підтримку при релаксації, що пов'язана з аутогенним тренуванням;
- при подоланні важких станів, які зумовлені неврозами.

При подоланні інституціонального неврозу Е. Гастон (1968) [82; с.114] називає три цілі музикотерапії:

- утворення міжособистісних взаємин;
- досягнення самосвідомості за допомогою самовираження;

- унікальний ритмічний потенціал для досягнення організації, включення у структуру групи і в процесі музичного життя.

Пробудження внутрішніх захисних сил організму в стані глибокої релаксації, своєрідне лікування організмом самого себе під спрямованою дією слова і музики, з одного боку, і формування зцілювального світогляду – з іншого, створює головні принципи музично-образної медитативної психотерапії [14, с.27].

О. Новікова, стверджує, що серед усіх напрямків арттерапії музикотерапія має найбільш повний арсенал прийомів і методів роботи (вокальна, музичноритмова діяльності, музично-дидактичні ігри тощо), що коригують, розвивають дитину. Взаємодоповнюючись, вони дозволяють працювати над виправленням дефектів мовлення, розвивати опорно-руховий апарат, впливати на психоемоційний стан дитини враховуючи її індивідуальні властивості. І найголовніше, підкреслює авторка, вони впливають на якість розумових процесів завдяки розвитку середньої та дрібної моторики [10, с. 43]. Це особливо важливо у тих випадках психофізіологічних відхилень дитини, коли, окрім порушень розумової діяльності, спостерігаються легкі та латентні форми рухових порушень, що є наслідком початкового органічного пошкодження головного мозку (ЗПР).

Сьогодні вчені (Н. Борякова, А. Дробинська, С. Забрамна, Г. Капустіна, Р. Лалаєва, І. Левченко, В. Мозговий, К. Лебединська, О. Мастюкова, О. Нікольська, Л. Солнцева, С. Шаховська та ін.) виокремили сукупність загальних психофізіологічних особливостей, характерних для такої групи дітей: порушення здатності приймати, переробляти та зберігати інформацію; порушення структурних функцій мови, властивостей уваги; зниження рівня навчання; низький рівень пізнавальної активності; низький рівень працездатності; порушення моторики та психомоторики і т.п. Дослідники висловлюють думку, що недоліки у розвитку дітей із ЗПР можна діагностувати лише за певних умов або безпосередньо під час навчання.

Так, науковець І. Крестіна зазначає, що «недолік розвитку емоційно-вольової сфери, який притаманний цим дітям під час шкільних навчальних занять і не виявляється, коли завдання відповідають емоційним потребам дитини» [6, с.36]. Цей факт дав поштовх створенню класифікації та чіткого виокремленню умов спеціального навчання учнів із ЗПР (різного походження), яке мало б забезпечити максимальну компенсацію недоліків у їхньому розвитку.

Для виконання будь якого рухового акту кора головного мозку (вищий рівень керування) ставить лише загальне завдання, але не контролює дії окремих м'язових одиниць. Деталізація команди відбувається на найнижчих рівнях мозку. Тому корекційна робота з дітьми із ЗПР повинна відбуватися за допомогою форм, методів та засобів, які дозволяють працювати безпосередньо із периферійними руховими зонами.

Зв'язок між мисленням, пам'яттю, різними рухами й емоціями лежить в основі фундаментального вчення І. Павлова, яке стимулює дослідження впливу різних видів мистецтва на фізіологічні процеси в організмі людини (В. Бехтерев, І. Догель, І. Сеченов, І. Павлов, І. Тарханов та ін.).

У наукових розробках корекційних можливостей музикотерапії, існує три напрямки музично-терапевтичної праці: рецептивна (пасивна), активна та інтегративна (зміщення рецептивної та активної). Для роботи з дітьми із ЗПР основна увага приділяється активному напрямку.

Активна музикотерапія – це творчий процес у якому дитина має брати участь на рівні співу, рухів або гри на музичному інструменті. Іноземні представники цього напрямку (Г. Алвін, У. Коффер, Г. Огтф, К. Робінс) вважають, що його використання з метою поліпшення корекційної та медичної роботи з дітьми, які мають різні проблеми у розвитку, є особливо значним.

Адже музика, особливо та яку ми любимо, стимулює окремі психічні та соматичні процеси, викликає певні почуття, емоції, настрої, афекти, зміни у поведінці. Одночасно гра на музичному інструменті має вплив на найважливіші вегетативні функції і моторику, що є особливо важливим для дитини із ЗПР, у якій проявляються аномальні процеси того чи іншого ступеня в усіх перелічених сферах.

При виборі різних форм, засобів та прийомів роботи з дитиною із ЗПР навчаючи її грати на музичному інструменті, вчитель має можливість працювати за різними напрямками, такими як: розвиток загального кругозору, психоемоційної сфери, корекційна робота тому. У першому випадку достатньо використовувати прослуховування музики з аналізом музичних творів та знайомством з культурною спадщиною різних народів світу. У другому, крім пасивного прослуховування музичного твору можливо використовувати рухи під музику, елементи ритміки та вокалу.

У процесі корекційної роботи, спираючись, насамперед, на виконання музичного твору дитиною, зауважує Л.Петрушин, змога працювати в усіх напрямках одночасно. Найголовніше, це можливість корегувати процеси, які відбуваються в центральній нервовій системі, завдяки використанню активної діяльності периферійних рухових зон, що є найважливішим для дітей із ЗПР [12, с.134].

Дітям з проблемами розвитку дуже складно буває адаптуватися до нових, незвичних обставин. В той же час для навчання і розвитку їм необхідне організоване навчально-розвивальне середовище.

Таким середовищем може бути танцювальна зала, перерва, фізхвилинки на уроках із застосуванням танцювальної терапії, як вагомого чинника в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Насамперед, танці створюють емоційну рівновагу в групі: заспокоюють, збирають дітей, полегшують перехід від одного заняття до іншого. Навіть дуже розгальмовані діти, потрапляючи в атмосферу танцю, починають будувати власну поведінку у відповідності з його правилами, виконують загальні для всієї групи рухи [8, с. 113].

Крім того, заняття танцями корисні для дітей з емоційно-вольовими порушеннями, з пізнавальними проблемами, з сенсорними та моторними вадами. Для вирішення емоційно-вольових проблем важливо, що по ходу танцю дитина природно опиняється в ситуації взаємодії з іншими людьми. Танцюючи, всі дивляться один на одного і виконують певні рухи.

У дітей с інтелектуальними вадами на фоні позитивного емоційного підкріплення формується моторна та зорово-моторна координація, розвиваються просторові уявлення, рухова пам'ять, організація рухових дій. Для всіх дітей важливо, що на заняттях танцями вони вчаться краще відчувати власне тіло і керувати ним.

Для дітей різного віку використовують різні танці. Так, молодшим дошкільникам дають можливість імпровізувати під музику і накопичити певний руховий досвід через рухливі музичні ігри. Безпосередньо танці краще вводити в старшому дошкільному віці. Слід зазначити, що особливо обережно треба використовувати танці для дітей з епілепсією: тут присутні такі фактори ризику, як ритмізація, повтори, кружіння, біг хороводом, сильні емоційні переживання.

Наступним оптимальним у роботі майбутніх учителів початкової школи в класах з інклюзивним навчанням є лялькотерапія, яка

використовується при різних порушеннях емоційно-вольової сфери, труднощах у розвитку комунікативних здібностей тощо. Її можна застосовувати для дітей із ЗПП, мовленнєвими порушеннями.

Так, цей метод заснований на процесах ідентифікації дитини з улюбленим героєм казки, з улюбленою іграшкою. В якості основного прийому корекційного впливу використовується лялька як проміжний об'єкт взаємодії дітей. Дитина, пізнаючи реальний світ, його соціальні зв'язки і відносини, активно проектує сприймається досвід в специфічну ігрову ситуацію. Основним об'єктом такої соціальної проекції досить довгий час є ляльки.

Як доводять значні дослідження Є.Медведевої, лялькотерапії властиві певні функції [8]:

- комунікативна – встановлення емоційного контакту, об'єднання дітей в колектив;
- релаксаційна – зняття емоційної напруги;
- виховна – психокорекція прояв особистості в ігрових моделях життєвих ситуацій;
- розвиваюча – розвиток психічних процесів (пам'яті, уваги, сприйняття), моторики;
- навчальна – збагачення інформацією про навколишній світ.

Лялькотерапія дозволяє об'єднати інтереси дитини і корекційні завдання педагога, дає можливість самого природного і безболісного втручання дорослого в психіку дитини з метою її корекції або психопрофілактики.

Майбутнім учителем ожуть використовуватись різні варіанти ляльок: маріонетки (розвиток моторики, відповідальності), пальчикові, об'ємні, площинні, тіньові (переважно для роботи над страхами), ляльки-рукавички.

З власної педагогічної практики, простежено, що лялькова терапія може повільно перейти в драмтерапію, яка передбачає розігрування сюжетів, ролі для учасників обираються відповідно до індивідуальних особливостей і проблем.

Драмтерапія, за словами дослідниці, дозволяє в роботі з дитиною з особливими освітніми потребами:

- збагатити і зміцнити емоційні ресурси і комунікативні можливості дитини;
- виховати здатність адекватно реагувати на виникнення несприятливих ситуацій, виконувати роль відповідно до оточення;

- виховувати волюві якості, саморегуляцію, здатність до мобілізації життєвого досвіду в потрібний момент;
- створювати певний творчий інтерес [8].

Насамперед, програвання ролей спрямовується на розвиток різних психічних та фізичних процесів дитини з особливими потребами, дає можливість адаптувати дитину до навчального середовища.

Казкотерапія використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, вдосконалення взаємодії з оточуючим світом. Казки викликають інтенсивну емоційну реакцію. Казкові образи звертаються одночасно до свідомості та до підсвідомості. Казка дозволяє вийти за рамки звичайного життя, в доступній формі вивчати світ почуттів і переживань, ідентифікувати себе з певним персонажем і таким чином подивитись на свої проблеми зі сторони [8, с. 145].

Привабливість казки як засобу педагогічного впливу для дитини обумовлена її властивостями:

- відсутність прямих повчань, напучувань; події казкової історії логічні, природно витікають одна з одної, що дозволяє дитині засвоювати причинно-наслідкові зв'язки і спиратись на них;
- через образи казки дитина знайомиться з досвідом багатьох поколінь. В казкових сюжетах зустрічаються ситуації і проблеми, які переживає кожна людина (відділення від батьків, життєвий вибір, взаємодопомога, кохання, боротьба добра і зла). Перемога добра забезпечує дитині відчуття психологічної захищеності. Дитина засвоює, що випробування сприяють внутрішньому росту людини;
- відсутність фіксації імені головного героя та місця подій; головний герой – це збірний образ, з яким дитина може ідентифікувати себе;
- цікавий сюжет, наповнений загадками, чарами, неочікуваними перетвореннями героїв забезпечує активне сприйняття і засвоєння інформації.

Корекційними функціями казки є:

- психологічна підготовка до напружених емоційних ситуацій;
- символічне відреагування фізіологічних та емоційних стресів;
- усвідомлення і прийняття змісту власної активності тощо.

Одним із основних та дієвих методів здоров'язберігаючих технологій є робота з піском. Поняття «терапії піском» було

запропоновано ще Карлом Юнгом, психотерапевтом, засновником аналітичної психотерапії, та описано представниками юнгіанської школи. Основний її принцип полягає у використанні піску, води і спеціальних атрибутів (дерев'яної пісочниці, середина голубого кольору, що символізує воду і небо та колекції мініатюрних фігур) [15, с. 21].

Ігрові заняття у піску ефективно розвивають тактильно-кінестетичні відчуття, які прямо пов'язані з мислительними операціями, з їх допомогою пізнається світ. Розвиваючи тактильно-кінестетичну чуттєвість та дрібну моторику, ми вчимо дитину прислуховуватися до себе та проговорювати свої відчуття. А це, в свою чергу, сприяє розвитку мовлення, довільної уваги та пам'яті. Але головне дитина отримує перший досвід рефлексії (самоаналізу). Вчиться розуміти себе та інших. Так закладається база для подальшого формування навичок позитивної комунікації. Тобто такі заняття ефективні для дітей із порушенням мовлення.

Вашій увазі пропонуються вправи, які можна використовувати в практиці з дітьми 1-4 класів. Для зручності, подаємо інформацію у блоках за навчальними предметами.

Для уроків математики Н.Я.Семаго пропонує:

- «Цифри та числа на піску» – дитині пропонується пальцем намалювати цифри та числа на піску за інструкцією вчителя.
- «Відгадай цифру» – дитині пропонується відшукати у піску цифру та навіпомацки відгадати її.
- «Геометричні фігури на піску» – дитині пропонується пальцем намалювати геометричні фігури на піску за інструкцією вчителя.
- «Розв'язування прикладів на піску» – дитині пропонується записати та розв'язати приклад на піску.
- «Візуалізація задачі на піску» – дитині пропонується з допомогою фігур та піску відтворити умову задачі та її розв'язок (при потребі допомагає вчитель) [15, с. 21]:

На уроках української мови варто застосовувати:

- «Відгадай букву» – дитині пропонується відшукати у піску букву та навіпомацки відгадати її.
- «Намалюй букву за правилом» – вивчаючи певне правило, вчитель може перевірити на скільки учень засвоїв його, запропонувавши на піску написати літеру *Н*, ненаголошені *е*, *и* у слові *в.сна*.

- «Постав знак за правилом».
- «Склади речення за заданими фігурками» – вчитель виставляє на піску 2-4 фігурки, а учень має їх поєднати в одному реченні.
- «Створення історії на піску» – дитині пропонується з допомогою фігур на піску створити розповідь чи казку.

Для уроків літературного читання рекомендуємо:

- «Створи історію за прочитаним» – дитині пропонується викласти зміст прочитаного на піску з допомогою фігур.
- «Розповідь за заданими фігурками» – дитині пропонується придумати розповідь за викладеними у пісочниці фігурками.
- «Підказка у вірші» – для полегшення запам'ятовування вірша та його відтворення дитині пропонується викласти на піску фігури для підказки.

На природознавстві варто запропонувати наступне:

- «Будування ландшафтів» – вчитель для демонстрації може змодельовати у пісочниці певні ландшафти, а згодом це можуть робити учні.
- «Створи житло тваринці» – дитині пропонується з допомогою піску і фігур змодельовати умови життя певних тварин.
- «Моделювання своєї місцевості» – дитині пропонується з допомогою піску і фігур змодельовати власні умови життя.
- Малювання пройде цікаво, якщо впровадити такі завдання:
- «Створення малюнка на піску» – дитині пропонується намалювати пальцями, долонями малюнок на піску.
- «Вивчення ліній на піску».
- «Малювання візерунків».

Виховну діяльність майбутній вчитель початкової школи рекомендує здійснювати, готуючи:

- «Історію нашого класу» – учням пропонується з допомогою фігур викласти на піску історію класу за умови, що один учень може поставити 1-2 фігурки.
- «Мрії нашого класу» – учням пропонується з допомогою фігур викласти на піску мрії класу.
- «Подарунок».
- «Емоція цього дня» – учням пропонується намалювати чи викласти з допомогою фігур на піску сьогоднішні емоції.

Таким чином заняття з піском допомагають розвивати наступні блоки вмінь:

- вміння І блоку: тактильно-кінестетичні відчуття; дрібну моторику, уяву, пам'ять, мислення, комунікацію та мовлення;

- вміння II блоку: стабілізувати емоційно-вольову сферу; нормалізувати самооцінку; долати агресивність та жорстокість;; долати тривожність та страхи;
- вміння III блоку: згуртувати колектив, сформувати навички спільної взаємодії;
- вміння IV блоку: соціалізувати дітей з особливими освітніми потребами; розвивати пізнавальну та емоційну сферу у дітей з особливими потребами [15, с. 24].

Крім того, сама пісочниця може стати невеликою «життєвою лабораторією», в якій існують свої обмеження, свої свободи, а також особиста відповідальність того, хто створює «пісковий світ». Тут людина, яка з різних причин не зацікавлена в своєму житті, може навчитися його цінувати, так як у неї з'являється почуття, що їй щось належить. Зміни по відношенню до самого себе не завжди відразу помітні, але вони мають якісне вимірювання, а, значить, залишатимуться і будуть впливати на все її майбутнє життя.

Як бачимо, сутність арт-терапії полягає в терапевтичному і корекційному впливі мистецтва на дитину і проявляється в реконструюванні психотравмуючої ситуації за допомогою художньо-творчої діяльності, виведенні переживань, пов'язаних з нею, у зовнішню форму через продукт художньої діяльності, а також створенні нових позитивних переживань, формуванні креативних потреб і способів їх задоволення.

3. Висновки

Отже, здійснюючи аналіз окреслених аспектів дослідження, ми дійшли наступних висновків:

1. Інноваційні технології навчання, а саме, особистісно-орієнтована та арт-терапія є передумовами ефективної діяльності педагога щодо підготовки учнів класу з інклюзивним навчанням до взаємодії з дитиною особливих потреб.
2. Упровадження якісного і системного диференційованого навчання дасть змогу практику задовольнити індивідуальні потреби дитини з особливими освітніми потребами, розвивати її сильні сторони та нові прояви.
3. Використання методів арт-терапії у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами є позитивним аспектом у структурі психолого-педагогічного їх супроводу в класі з інклюзивним навчанням.

References:

1. Ангеловски К. Учителя и иновации: Кн. для учителя / К. Ангеловски.– М. : Просвещение, 1991.– 159 с.
2. Будяк Л. В. Організаційно-педагогічні умови інклюзивного навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку в загальноосвітній сільській школі: дисертація / Л. В. Будяк.– Київ. - 2010.– 225 с.
3. Ващенко Л. М. Система управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: автореферат дис. на здобуття наукового ступеня доктора пед. Наук: спец. 13.00.01 / Л. М. Ващенко; Ін-т педагогіки АПН України.– К., 2006.– 40 с.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / І.М.Дичківська. – К. : Академвидав, 2014. – 352 с.
5. Дубічинський В. В. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / [за заг. ред. В. В. Дубічинського].– Х.: Школа, 2008.– 1008 с.
6. Крестина И. А. Проектирование дополнительной программы для детей с минимальными нарушениями психического развития / И. А. Крестина.– Киров, 2004.– 180 с.
7. Кругій К. Термінологічне поле інновацій в дошкільній освіті [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.ukrdeti.com.
8. Медведєва Є. А. Арт-педагогіка і арт-терапія в спеціальній освіті: Учеб. Для студ. середовищ, і вищ. пед. навч. Закладів / Є. А. Медведєва, І. Ю. Левченко, Л. Н. Комісарова, Т. А. Добровольська.– М.: Изд. Центр «Академія», 2001.– 248 с.
9. Наин А. Я. Инновации в образовании / А. Я. Наин.– Челябинск: ГУ ПТО адм. Челяб. области, Челяб. фил. ПТО МО РФ, 1995.– 288 с.
10. Новикова О. Н. Музыкальная деятельность в адаптации первоклассников к школьным условиям / О. Н. Новикова.– Екатеринбург, 2005.– 164 с.
11. Паламарчук В. Ф. Педагогічні інновації: міфи та реалії / В. Ф. Паламарчук // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2002.– № 3.– С. 12–15.
12. Петрушин В. І. Музична психотерапія / В. І. Петрушин.– М., 1999.– 250 с.
13. Радула В. В. Соціолого-педагогічний словник [за ред. В. В. Радула].– К.: ЕксОб, 2004.– 304 с.
14. Рапацевич Е. С. Современный словарь по педагогике / сост. Е. С. Рапацевич.– Минск.: Современное слово, 2001.– 928 с.
15. Семаго Н. Я. Проективные методы оценки и анализа структуры взаимодействия в группе детей / Н.Я.Семаго // Вопросы психического здоровья детей и подростков. – 2007.– №1. - С. 90-96.
16. Шамова Т. И. Инновационные процессы в школе как содержательно-организационная основа механизма ее развития / Т. И. Шамова, А. Н. Малинин, Г. М. Тюло.– М., 1993.– 154 с.
17. Шинкарук В. І. Філософський енциклопедичний словник / [голова редкол. В. І. Шинкарук].– К.: Абрис, 2002.– 744 с.

Transliteration of References:

1. Angelovski K. (1991). Uchitelya i inovatsii: Kn. dlya uchitelya / K. Angelovski. M.: Prosveschenie. 159 s.
2. Budiak L.V. (2010). Orhanizatsiino-pedahohichni umovy inkliuzyvnoho navchannia ditei z porushenniamy psykhofizychnoho rozvytku v zahalnoosvitnii silskii shkoli: dysertatsiia / L. V. Budiak. Kyiv. 225 s.
3. Vashchenko L.M. (2006). Systema upravlinnia innovatsiynymy protsesamy v zahalnoi serednii osviti rehionu: avtoreferat dys. na zdobuttia naukovooho stupenia doktora ped. Nauk: spets. 13.00.01 / L. M. Vashchenko; In-t pedahohiky APN Ukrainy. K. 40 s.
4. Dychkivska I.M. (2014). Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii: navchalnyi posibnyk / I.M.Dychkivska. K. : Akademvydav. 352 s.
5. Dubichynskiy V.V. (2008). Suchasnyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy: 100 000 sliv / [za zah. red. V. V. Dubichynskoho]. Kh.: Shkola. 1008 s.
6. Krestina I.A. (2004). Proektirovanie dopolnitelnoy programmy dlya detey s minimalnymi narusheniyami psicheskogo razvitiya / I. A. Krestina. Kirov, 2004. 180 s.
7. Krutii K. Terminolohichne pole innovatsii v doshkilnii osviti [Elektronnyi resurs] // Rezhym dostupu: www.ukrdeti.com.
8. Medvedieva Ye.A. (2001). Art-pedahohika i art-terapiia v spetsialnii osviti: Ucheb. Dlia stud. seredovysch. i vysch. ped. navch. Zakladiiv / Ye. A. Medvedieva, I.Yu. Levchenko, L. N. Komissarova, T. A. Dobrovolska. M.: Yzd. Tsentr «Akademiiia». 248 s.
9. Nain A.Ya. (1995). Innovatsii v obrazovanii / A. Ya. Nain.– Chelyabinsk: GU PTO adm. Chelyab. oblasti, Chelyab. fil. PTO MO RF. 288 s.
10. Novikova O.N. (2005). Muzyikalnaya deyatelnost v adaptatsii pervoklassnikov k shkolnym usloviyam / O. N. Novikova. Ekaterinburg. 164 s.
11. Palamarchuk V.F. (2002). Pedahohichni innovatsii: mify ta realii / V. F. Palamarchuk // Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii. № 3. S. 12–15.
12. Petrushyn V.I. (1999). Muzychna psykhoterapiia / V. I. Petrushyn. M. 250 s.
13. Radula V.V. (2004). Sotsioloho-pedahohichni slovnyk [za red. V. V. Radula]. K.: EksOb. 304 s.
14. Rapatsevich E.S. (2001). Sovremennyiy slovar po pedagogike / sost. E. S. Rapatsevich. Minsk.: Sovremennoe slovo. 928 s.
15. Semago N.Ya. (2007). Proektivnyie metodyi otsenki i analiza strukturyi vzaimodeystviya v gruppe detey / N.Ya.Semago // Voprosyi psicheskogo zdorovya detey i podrostkov. № 1. S. 90-96.
16. Shamova T.I. (1993). Innovatsionnyie protsessyi v shkole kak soderzhatelno-organizatsionnaya osnova mehanizma ee razvitiya / T. I. Shamova, A. N. Malinin, G. M. Tyulo. M. 154 s.
17. Shynkaruk V.I. (2002). Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk / [holova redkol. V. I. Shynkaruk]. K.: Abrys. 744 s.

The Author

Oksana GORDIYCHUK
Candidate of Pedagogical Sciences,
Department of Pedagogy and Methods
of Primary Education,
Faculty of Pedagogy, Psychology and Social Work,
Yuri Fedkovich Chernivtsi National University,
Chernivtsi, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3298-9533>
E-mail: o.hordiichuk@chnu.edu.ua

Abstracts

ОКСАНА ГОРДИЙЧУК. Упровадження майбутнім учителем початкової школи інноваційних технологій у класі з інклюзивним навчанням. Автором публікації акцентовано увагу на обґрунтуванні теоретико-практичних аспектів упровадження майбутнім учителем початкової школи інноваційних технологій у класі з інклюзивним навчанням. Розкрито сутність і значення терміно-поняттєвого апарату проблеми. Стаття прислужиться всім, хто має відношення до підготовки педагога для професійної діяльності в новій освітній установці – інклюзії.

Ключові поняття: інновації, інноваційні педагогічні технології, технологія особистісно орієнтованого навчання, диференційоване викладання, арт-терапія.

OKSANA HORDIYCHUK. Wdrażanie technologii innowacyjnych przez przyszłego nauczyciela szkoły podstawowej w klasach integracyjnych. Autorka publikacji skupia się na uzasadnieniu teoretycznych i praktycznych aspektów wdrażania technologii innowacyjnych przez przyszłego nauczyciela szkoły podstawowej w klasie integracyjnej. Ujawniono istotę i znaczenie aparatu pojęciowego problemu. Artykuł będzie przydatny dla wszystkich, którzy zajmują się przygotowaniem nauczycieli do aktywności zawodowej w nowym środowisku edukacyjnym – edukacji włączającej.

Słowa kluczowe: innowacje, innowacyjne technologie pedagogiczne, technologia nauczania zorientowanego na osobę, nauczanie zróżnicowane, arteterapia.

* Стаття підготовлена у 2017 році (коли тривав 4-й рік війни, яку в 2014 році розпочала Росія проти України) і вперше представлена на I-й Міжнародній Міждисциплінарній Асамблеї "ПІТСР: дорослі, діти та родини в ситуації війни" (8-10 грудня 2017 року, м. Київ, Україна) (Ред.)